

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Lakivaliokunta on pyytänyt eduskunnan oikeusasiamiestä lähettämään edustajansa kuultavaksi asiantuntijana HE 137/2015 vp hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi ulosottokaaren ja velan vanhentumisesta annetun lain 11 §:n muuttamisesta. Esitän asiantuntijalausunttonani kunnioittavasti seuraavaa.

LAUSUNTO

Esityksen tavoitteena on tuoda kustannussäästöjä ulosottomenettelyn yksinkertaistamisella, nopeuttamisella ja joustavoittamisella asianosaisten oikeusturvaa vaarantamatta. Suurimmat muutokset liittyvät ulosottokaaren 3 luvun yleisiin menettelysäännöksiin ja 5 luvun myyntiä koskeviin säännöksiin. Velan vanhentumisen katkaisemista koskevan lain 11 §:n 3 momentin muutosesitys on myös tärkeä asianosaisten oikeusturvan kannalta, vaikka se on nähdäkseni tulkittava voimassa olevaa lakia säädettäessä tarkoitetun ulosottomenettelyn vanhentumisen katkaisemisvaikutusta koskevan sääntelyn täsmentämiseksi tehdyksi esitykseksi.

Esitys sisältää ehdotuksia, joiden voimakkaana pontimena on ulosotonkin vähenevät voimavarat, jotka edellyttävät selkeiden säästökohteiden hakemista tässä tapauksessa asianosaisten tiedonsaantiin vaikuttavilla keinoilla. Nämä keinot toisaalta ovat usein hyvinkin perusteltuja digitalisaation edetessä ja voivat auttaa yksilöitä

hallitsemaan talouttaan koskevaa tietoa. Samalla kun asiointi ulosottoviranomaisten kanssa siirtyy yhä enemmän sähköiseen muotoon, myös yleensä heikommassa asemassa oleviin velallisiin kohdistuu vaatimus yhä suurempaan oma-aloitteisuuteen ja kokonaisuuksien hallintaan, mikä ei aina käytännössä ole mahdollista.

Arvioin eräitä esityksen keskeisiä kohtia.

Tiedoksiannosta (UK 3:38,1 ja 2 mom)

Kysymys ulosoton asiakirjojen tiedoksisaannista on laillisuusvalvontanäkökulmasta tärkeä, koska kantelut koskevat usein tiedonsaannin puutteita. Oikeusasiamiehen ratkaisuihin on erityisesti ulosoton tietojärjestelmän käytössäoloaikana ollut järjestelmän toiminnasta tai sen käytöstä johtuneiden puutteiden vuoksi huomautettavaa. Onkin tärkeää, että säännökset keskeisen oikeusturvan takeen eli asianosaisen kuulemisen osalta turvaavat riittävästi tämän perus- ja ihmisoikeuden toteutumista, vaikka onkin selvää, että sähköisen tiedoksiannon tarve lisääntyy ja kirjepostin käyttö vähenee.

Esitys lähtee siitä, että myös velallisen on ilmoitettava prosessiosoitteensa ulosottoon ja myös huolehdittava muutosten ilmoittamisesta. Totean, että tähän asti (esim HE 216/2001) on pidetty selvänä, ettei velallista voitu velvoittaa prosessiosoitteen antamiseen. On siis tärkeää, että velallinen on tietoinen, että hänen tulee huolehtia esimerkiksi prosessiosoitteen muuttumisen ilmoittamisesta. Muutos on merkittävä ulosottomiehen selonottovelvollisuuden kaventuessa ja velallisen omatoimisuusvaatimuksen kasvaessa.

Sähköinen asiointitili

Tietotekniikan hyväksikäytön lainsäädännöllisten edellytysten huomioiminen esityksessä on mielestäni tärkeää. Valtorin kehittämän muun muassa hallinnon asiakirjojen keskitetyn sähköisen tiedoksiantopaikan käyttöönotossa ulosoton asiakirjojen tiedoksiannossa on lähtökohtaisesti kannatettavaa sen tuodessa

asiakkaan niin halutessa vaihtoehtoon, joka voi taata asiakirjojen varmemman tiedoksisaannin kuin normaali kirjeposti.

Asianosaisen oikeusturvan kannalta on tärkeää, että hän saa riittävästi tietoa asiointitilin käyttöönoton vaikutuksesta ulosoton tiedoksiantoihin, onhan esityksessä lähdetty siitä, että riittää, että asianosainen on ottanut asiointitilin käyttöönsä jossain vaiheessa eikä erillistä suostumusta ulosoton asiakirjojen vastaanottoon tarvita. Sekaannusta voi myös aiheuttaa, että nimenomaisesti ilmoitettu tiedoksianto-osoitekin väistyy, jos asianosainen on aikaisemmin ottanut käyttöön asiointitilin.

Mielestäni lainsäädännössä ei voida olettaa, että koska asiointitilin käyttöönotto on vapaaehtoista ja asiakkaan täytyy ennen käyttöönottoa ”klikata” säännöt luetuiksi, niiden kaikkia tulevia oikeudellisia vaikutuksia esimerkiksi velallinen osaisi ottaa huomioon. Myös tekniset ongelmat ja väärinkäyttömahdollisuudet on otettava huomioon.

Perusteluissa viitataan riittävän informaation tarkeyteen, mutta mielestäni olisi aiheellista pohtia, missä muodossa tieto tulisi antaa. Mielestäni tieto siitä, että asiakirjat tullaan lähettämään kyseisen asianosaisen osalta asiointitilille, tulisi antaa kirjallisena hänen ilmoittamaansa osoitteeseen tai väestötietojärjestelmästä ilmenevään osoitteeseen esimerkiksi vireilletuloilmoituksessa. Hänelle tulisi ilmoittaa myös mahdollisuudesta kieltää asiointitilin käyttö. Tämä olisi tärkeää myös asiointitilin väärinkäyttömahdollisuuksien vuoksi tai esimerkiksi siksi, että sen luomisesta on voinut kulua pitkä aika. Ilmoitustavasta tulisi säätää laissa.

Kaiken kaikkiaan asiointitilin käyttöön liittyy monenlaisia, ei vähiten tietoteknisiä, epävarmuustekijöitä ja ehkä ylimitoitettuja odotuksia tilin käyttöönoton laajenemisesta. Tämän vuoksi kaikkiin oikeusturvan mahdollisiin ongelmiin ei tässä yhteydessä osatakaan puuttua.

olevaan kanteluun antamassaan lausunnossa Valtakunnanvoudinvirasto rinnasti säännöksen puuttuessa asianosaisen oikeuden saada ulosottomiehen päätöksestä käännös siihen, mitä kielilaissa on hallintoasian käsittelystä säädetty. Nyt esitys perustuu siihen, että ulosottokaareen otetaan säännös, jossa viitataan asian käsittelykielen osalta kielilain 15 §:ään ja oikeudesta saada käännös kielilain 20 §:n 2 momenttiin, joissa säädetään kielellisistä oikeuksista riita-asian käsittelyssä tuomioistuimessa .

Hallituksen esityksen perusteluissa on kuvattu sitä, miten perinteisesti ulosoton on katsottu olevan luonteeltaan erityistä siviiliprosessia. Esityksen perusteluissa on rinnastus tehty selkeästi myös maksukyvyttömyysmenettelyihin kuten konkurssimenettelyyn. Mielestäni ei ole yksilön kielellisten oikeuksien toteutumisen turvaamiseksi tarvittavan sääntelyn kannalta kovin hyödyllistä enemmälti pohtia ulosoton kategorisointia. Ulosotolle on luontaista virallistoimintoisuus ja se on merkittävältä osiltaan ilman tuomiota ja päätöstä osittain erityissääntelyn perusteella täytäntöönpantavien julkisoikeudellisten maksujen ja verojen sekä rikosoikeudellisten seuraamusten kuten sakkojen määräämisen jatkomenettely. Näin ollen on mielestäni ilmeistä, että kielellisiä oikeuksia tulisi pohtia asionosaisten oikeuksien toteutumisen kannalta.

Kuten perusteluissa on todettu, sillä, viitataanko hallintomenettelyn tai riita-asian käsittelyn käsittelykielestä kielilaissa säädettyyn, ei ole velallisen oikeussuojan kannalta merkitystä. Jos asianosaisilla on eri kieli, jää ulosottomiehen harkittavaksi, mikä valitaan toimituskieleksi. Tällöin voi syntyä tilanteita, joissa ulosoton toimituskieli on muu kuin jonkun velallisen kieli. Muun muassa tällaisessa tilanteessa, kun kysymys on yleensä vähävaraisesta henkilöstä, olisi velallisen oikeussuojan kannalta perusteltua saada asiakirjasta käännös kuluitta siten kuin hallintoasiassa on asianlaita. Tämä toteutuisi siten että esityksen 3:111 a §:n 2 momentissa tulisi viitata kielilain 20 §:n 2 momentin sijaan lainkohdan 1 momenttiin.

Joka tapauksessa kielilain systematiikkaan kuuluisi, että siinäkin olisi viittaussäännös siitä, että ulosoton kielellisistä oikeuksista säädetään

erikseen. Tällainen viittaussäännös on kielilain 4 §, johon tulisi lisätä oma kohta ulosoton kielisääntelystä.

Esittelijäneuvos

Riitta Länsisyrjä